

Qazaqstan Respublikasy Zańnama jáne quqyqtyq aqparat institútynyń

JARSHYSY

gylymi-quqyqtyq jýrnal №1 (72)-2023

Құрылтайшы және баспагер:

«Қазақстан Республикасының
Заңнама және құқықтық
ақпарат институты» ШЖҚ РМК
2006 жылдан бастап шығады
Журналдың материалдары
www.zqai.kz
сайтында орналастырылған
Заң ғылымдары бойынша диссертациялардың
негізгі ғылыми нәтижелерін жариялауға
арналған басылымдар тізіліміне енгізілген
(ҚР БҒМ БҒССҚК 14.02.2022 ж.
№38 бұйрығы)

Редакциялық кеңес құрамы

Сәрпеков Р.Қ. - з.ғ.к., Қазақстанның еңбек
сіңірген қайраткері (Астана, Қазақстан) –
(төраға)
Абайділинов Е.М. – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)
Абызов Р.М. – з.ғ.д. (Барнаул, Ресей)
Белых В.С. – з.ғ.д. (Екатеринбург, Ресей)
Губин Е.П. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Мельник Р.С. – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)
Моисеев А.А. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Муромцев Г.И. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Рахметов С.М. – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)
Малиновский В.А. – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)
Унзила Шапақ – з.ғ.д. (Астана, Қазақстан)

Бас редактор

Дүйсенов Е.А. – з.ғ.к.

Редакциялық алқа құрамы

Азер Алиев – PhD (Киль, Германия)
Байниязова З.С. – з.ғ.к. (Саратов, Ресей)
Жанғарашев Р.М. – LL.M. (Астана,
Қазақстан)
Исмағұлов К.Е. – з.ғ.к. (Астана, Қазақстан)
Ишеев К.А. – з.ғ.д., доцент (Мәскеу, Ресей)
Қазбаева Ә.Г. – з.ғ.к. (Астана, Қазақстан)
Киязова А.Ж. – LL.M. (Астана, Қазақстан)
Құлжабаева Ж.О. – з.ғ.к. (Астана,
Қазақстан)
Мұрзашев Қ.Т. – (Астана, Қазақстан)
Нұрмағамбетов Р.Г. – PhD (Челябинск, Ресей)
Примашев Н.М. – з.ғ.к. (Астана,
Қазақстан)
Рахымбердин К.Х. – з.ғ.д. (Өскемен,
Қазақстан)
Салыкова Д.Ө. – (Астана, Қазақстан)
Тегізбекова Ж.Ч. – з.ғ.к. (Бишкек,
Қырғызстан)
Финик Д.А. – з.ғ.к. (Астана, Қазақстан)

Редактор – Қолтубаева Г.Б.
Беттеуші – Тасирова А.С.
Тел.: 8 (7172) 26-61-29

Қазақстан Республикасы Ақпарат
және коммуникациялар министрлігі
Ақпарат комитетінің
БАҚ есепке қою туралы куәлігі
№ 17761-Ж 25.06.2019 ж.
(Алғашқы есепке қою кезі
№6592-Ж. 07.09.2005 ж.)

Мекен-жайы: Қазақстан Республикасы,
010000, Астана қ., Қабанбай-батыр даңғ.,
19, С-блогы, 306-каб., тел.: 8(7172) 26-61-22
www.zqai.kz, e-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Редакция бағанасы..... 7

Мемлекет және құқық теориясы

В.М. СЫРЫХ, Б.О. АЛТЫНБАСОВ Материалистік
теория бойынша құқықтың мүмкіндіктен ақиқатқа
өту механизмі 13

Конституциялық және әкімшілік құқық

А.Б. БЕКМАҒАМБЕТОВ, А.Р. ЕНСЕБАЕВА,
А.Т. ИСМАҒҰЛОВА Қазақстан Республикасының
еңбек қызметіне байланысты жазатайым оқиғалардан
міндетті әлеуметтік сақтандыру туралы заңнамасын
жетілдірудің өзекті мәселелері 24
К.Р. БАЛАБИЕВ, А.К. ҚҰРМАНОВА Заңдылық
пен құқықтық тәртіп - ұлттық мемлекеттілікті
дамытудың заманауи маңызды құқықтық
факторлары 33

Г.А. ҚУАНАЛИЕВА, С. ӘДІЛҒАЗЫ,
М.Н. ӘБШЕВА Жаңа Қазақстанның құқықтық
жүйесіндегі Әлеуметтік кодекстің орны мен маңызы 43

Азаматтық және азаматтық-процестік құқық

А.М. НҰРМАҒАМБЕТОВ, А.О. МАКРУШИН
Жаңа Қазақстан және әділетті еңбек..... 52
С.К. ИДРЫШЕВА, Т.В. КЛИМОВА Коммерциялық
емес ұйымдар корпоративтік қатынастардың
субъектілері ретінде 60
А.А. АМАНГЕЛДІ Зияткерлік меншік саласындағы
құқықтарды беру 72
В.Т. КОНУСОВА Қазақстан Республикасының
азаматтық іс жүргізу заңнамасындағы әділеттілік
санаты..... 81

Л.Қ. ЕРКИНБАЕВА, Д.Н. БЕКЕЖАНОВ,
Б. ҚАЛЫМБЕК Экологиялық ақпарат және оның
Қазақстан Республикасының халықаралық
экологиялық-құқықтық ынтымақтастығын жүзеге
асырудағы маңызы 91

Қ. ҚОЙШЫБАЙҰЛЫ, Д.З. КОПБАЕВ,
А.Б. БИДАЙШИЕВА Блокчейн мен крипто-
валюталарды құқықтық реттеу: Қазақстан Респуб-
ликасының аумағында токендер шығарудың мәселелері
мен болашағы және олардың айналымы 98

Қылмыстық құқық және қылмыстық процесс

Р.К. СӘРПЕКОВ Судьяның, алқабилердің тәуелсіз-
дігін қамтамасыз етудің және сот қызметінің тиімділігін
арттырудың жекелеген кепілдіктері 108
А.Н. АҚПАНОВ, Л.К. КУСАИНОВА Мүліктік
кепілгерлік дербес қылмыстық іс жүргізу бұлтартпау
шарасы ретінде 122

Е.Н. КАЛИАКПЕРОВА Қылмыстық сот ісін жүргізуде жәбірленушілерді қорғау (Қазақстан Республикасы және Ұлыбритания)	132
С.С. ҚАРЖАУБАЕВ, А.Қ. ОРАЗБЕКОВА Көлеңкелі экономикаға қарсы іс-қимылдың қылмыстық-құқықтық шараларын күшейту туралы мәселеге.....	140
Халықаралық құқық және салыстырмалы құқықтану	
В.Х. СЕЙТИМОВА Халықаралық процессуалды стандарттарының үйлесімділігі құқықтық жетістік немесе қол жетпес идеал (ЕАЭО сотының үлгісі негізінде).....	148
Л.Б. БОГАТЫРЕВА, Б.А. ТАЙТОРИНА, А.М. СӘТБАЕВА Ұлттық денсаулық сақтау жүйелерін халықаралық құқықтық реттеу: инфекциялық аурулар пандемиясындағы трансформация туралы дискурс	158
К.Ж. ҚУАНДЫҚОВ, М.Қ. ЖҮСІПБЕКОВА Сыртқы экономикалық мәмілелер ұғымы және оның ерекшеліктері.....	168
Р. МАРХАБА, Ж.Т. САЙРАМБАЕВА Қытай мен Қазақстан арасындағы арбитраждық механизмдерді салыстырмалы зерттеу	177
А.А. НУКУШЕВА, Г.Т. БАЙСАЛОВА, М.Т. БЕЙСЕНБАЕВА Медициналық қалдықтарды өңдеу мен кәдеге жаратуды құқықтық реттеу: Қытай тәжірибесі және оны Қазақстанда қолдану мүмкіндігі	186
ФУ ТИН, К.Ж. АЛТАЕВА Тарифтер мен сауда-саттық туралы Бас келісімнің ХХ-бабы тұрғысынан көміртегі тарифтерін құқықтық талдау	196
Құқықтық мониторинг	
К.Е. ИСМАГУЛОВ, К.А. ИСАЕВА, Ж.З. ЗИЯТОВА Қылмыстық-процестік кодексінің тиімділігінің мәселелері	205
А.Ж. КИЯЗОВА Қазақстан Республикасындағы бағалау қызметін өзін-өзі реттеудің құқықтық негіздері.....	214
Мемлекеттік тілдегі заңшығармашылық практикасынан	
Г.К. АҚЫЛБЕКОВА, З.К. ЖАНГАБУЛОВА Салалық терминология және терминжасам қағидаттары	224
Жас ғалым мінбері	
Н.М. БЕРДЫБАЕВ Халықаралық университет: түсінігі, ғылыми доктринадағы даму тенденциялары және құқықтық реттеу механизмі	233
З.Н. АМАНЖОЛОВА «Төтенше жағдай» түсінігінің мәселелері.....	243
А.Р. КУМАРБЕКОВА Жаңа Қазақстан: конституциялық реформаның негізгі бағыттары	250
Э.С. ҚУАНДЫҚОВА Қазіргі тандағы ауыл шаруашылығы саласындағы мемлекеттік қолдау: құқықтық мәселелер мен перспективалар.....	258
«Жаршының» архивтегі беттері	
А.М. АЙТУАРОВА PhD М.Ж. Куликпаеваның «Цифрлық технологияларды дамыту тұрғысында жеке өмірге құқығын қамтамасыз етудің халықаралық-құқықтық негіздері» атты ғылыми жарияланымына қайта оралғанда	267
Библиография	
К.Х. РАХИМБЕРДИН Қылмыстық құқық: проблемалар және даму парадигмасы (М.Р. Гетаның «Уголовное право: пределы, объекты и средства воздействия в борьбе с преступностью в современной России» атты монографиясына рецензия. – Мәскеу: НОРМА, 2016. – 316 б.).....	276

ВЕСТНИК

Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан

научно-правовой журнал №1 (72)-2023

Учредитель и издатель:
РГП на ПХВ «Институт законодательства
и правовой информации
Республики Казахстан»
Издаётся с 2006 года
Все материалы журнала размещаются на
сайте www.zqai.kz
Включен в перечень изданий для публикации
основных научных результатов диссертаций
по юридическим наукам
(Приказ КОКСОН МОН РК №38
от 14.02.2022 г.)

Состав Редакционного совета
Сарпеков Р.К. – к.ю.н., Заслуженный
деятель Казахстана (Астана, Казахстан) –
(председатель)
Абайдылиев Е.М. – д.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Абызов Р.М. – д.ю.н. (Барнаул, Россия)
Белых В.С. – д.ю.н. (Екатеринбург, Россия)
Губин Е.П. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Мельник Р.С. – д.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Моисеев А.А. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Муромцев Г.И. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Рахметов С.М. – д.ю.н. (Астана, Казахстан)
Малиновский В.А. – д.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Унзила Шапак – д.ю.н. (Астана, Казахстан)

Главный редактор
Дюсенов Е.А. – к.ю.н.

Состав Редакционной коллегии
Азер Алиев – PhD (Киль, Германия)
Байниязова З.С. – к.ю.н. (Саратов, Россия)
Джангарашев Р.М. – LL.M (Астана,
Казахстан)
Исмагулов К.Е. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Ишсков А.Ж. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Кулжабаева А.Г. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Киязова А.Ж. – LL.M (Астана, Казахстан)
Кулжабаева Ж.О. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Мурзаев К.Т. – (Астана, Казахстан)
Нурмагамбетов Р.Г. – PhD (Челябинск,
Россия)
Примашев Н.М. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Рахимбердин К.Х. – д.ю.н. (Усть-Каменогорск,
Казахстан)
Салыкова Д.О. – (Астана, Казахстан)
Тегизбекова Ж.Ч. – к.ю.н. (Бишкек,
Кыргызстан)
Финк Д.А. – к.ю.н. (Астана, Казахстан)

Редактор – **Колтубаева Г.Б.**
Верстка – **Тасирова А.С.**
Тел.: 8 (7172) 26-61-29

Свидетельство о постановке
на учет СМИ № 17761-Ж
от 25.06.2019 г. Комитета информации
Министерства информации и коммуникаций
Республики Казахстан (Первичная постановка
на учет №6592-Ж. 07.09.2005 г.)

Адрес: Республика Казахстан, 010000,
г. Астана, пр. Кабанбай батыра, 19,
блок С, каб. 306, тел.: 8(7172)26-61-22
www.zqai.kz, E-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Колонка редакции	9
Теория государства и права В.М. СЫРЫХ, Б.О. АЛТЫНБАСОВ Материалисти- ческая теория права о механизме перевода права из возможности в действительность	13
Конституционное и административное право А.Б. БЕКМАГАМБЕТОВ, А.Р. ЕНСЕБАЕВА, А.Т. ИСМАГУЛОВА Актуальные вопросы совершенствования законодательства Республики Казахстан об обязательном социальном страховании от несчастных случаев, связанных с трудовой деятельностью	24
К.Р. БАЛАБИЕВ, А.К. КУРМАНОВА Законность и правопорядок - важнейшие правовые факторы развития национальной государственности в условиях современности	33
Г.А. КУАНАЛИЕВА, С. АДИЛГАЗЫ, М.Н. АБИШЕВА Место и значение Социального кодекса в правовой системе нового Казахстана.....	43
Гражданское и гражданско-процессуальное право А.М. НУРМАГАМБЕТОВ, А.О. МАКРУШИН Новый Казахстан и справедливый труд	52
С.К. ИДРЫШЕВА, Т.В. КЛИМОВА Некоммер- ческие организации как субъекты корпоративных отношений	60
А.А. АМАНГЕЛЬДЫ Оборотоспособность прав в сфере интеллектуальной собственности.....	72
В.Т. КОНУСОВА Категория справедливости в гражданском процессуальном законодательстве Республики Казахстан	81
Л.К. ЕРКИНБАЕВА, Д.Н. БЕКЕЖАНОВ, Б. КАЛЫМБЕК Экологическая информация и ее значение в осуществлении международного эколого- правового сотрудничества Республики Казахстан.....	91
Қ. ҚОЙШЫБАЙҰЛЫ, Д.З. КОПБАЕВ, А.Б. БИДАЙШИЕВА Правовое регулирование блокчейн и криптовалют: проблемы и перспективы выпуска токенов и их оборот на территории Республики Казахстан	98
Уголовное право и уголовный процесс Р.К. САРПЕКОВ Отдельные гарантии обеспечения независимости судьи, присяжных заседателей и повышения эффективности судебной деятельности	108
А.Н. АХПАНОВ, Л.К. КУСАИНОВА Имущественное поручительство как самостоятельная мера уголовно- процессуального пресечения	122

Е.Н. КАЛИАКПЕРОВА Защита потерпевших в уголовном судопроизводстве (Республика Казахстан и Великобритания).....	132
С.С. КАРЖАУБАЕВ, А.К. ОРАЗБЕКОВА К вопросу об усилении уголовно-правовых мер противодействия теневой экономике.....	140
Международное право и сравнительное правоведение	
В.Х. СЕЙТИМОВА Гармонизация международных процессуальных стандартов: идея правовых достижений или недостижимый идеал (на примере суда ЕАЭС).....	148
Л.Б. БОГАТЫРЕВА, Б.А. ТАЙТОРИНА, А.М. САТПАЕВА Международно-правовое регулирование национальных систем здравоохранения: дискурс трансформации в условиях пандемии инфекционных болезней	158
К.Ж. КУАНДЫКОВ, М.К. ЖУСУПБЕКОВА Понятие и особенности внешнеэкономических сделок	168
Р. МАРХАБА, Ж.Т. САЙРАМБАЕВА Сравнительное исследование арбитражных механизмов между Китаем и Казахстаном.....	177
А.А. НУКУШЕВА, Г.Т. БАЙСАЛОВА, М.Т. БЕЙСЕНБАЕВА Правовое регулирование обращения и утилизации медицинских отходов: опыт Китая и возможности его применения в Казахстане	186
ФУ ТИН, К.Ж. АЛТАЕВА Правовой анализ углеродных тарифов с точки зрения статьи XX Генерального соглашения по тарифам и торговле.....	196
Правовой мониторинг	
К.Е. ИСМАГУЛОВ, К.А. ИСАЕВА, Ж.З. ЗИЯТОВА Проблемы эффективности Уголовно-процессуального кодекса	205
А.Ж. КИЯЗОВА Правовые основы саморегулирования оценочной деятельности в Республике Казахстан	214
Из практики законотворчества на государственном языке	
Г.К. АКЫЛБЕКОВА, З.К. ЖАНГАБУЛОВА Отраслевая терминология и принципы терминообразования.....	224
Трибуна молодого ученого	
Н.М. БЕРДЫБАЕВ Международный университет: понятие, тенденции развития в научной доктрине и механизме правового регулирования	233
З.Н. АМАНЖОЛОВА Проблемы понятия «чрезвычайное положение».....	243
А.Р. КУМАРБЕКОВА Новый Казахстан: основные направления конституционной реформы	250
Э.С. КУАНДЫКОВА Государственная поддержка в сфере сельского хозяйства в современных условиях: правовые проблемы и перспективы	258
Архивные страницы «Вестника»	
А.М. АЙТУАРОВА Возвращаясь к научной публикации PhD М.Ж. Куликпаевой «Международно-правовые основы обеспечения права на частную жизнь в контексте развития цифровых технологий»	267
Библиография	
РАХИМБЕРДИН К.Х. Уголовное право: проблемы и парадигма развития (Рецензия на монографию М.Р. Гета «Уголовное право: пределы, объекты и средства воздействия в борьбе с преступностью в современной России». – Москва: НОРМА, 2016. – 316 с.).....	276

Bulletin of Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan

JARSHYSY

scientific and legal journal №1 (72)-2023

Founder and publisher:
RSE on the REM «Institute of Legislation and Legal information of the Republic of Kazakhstan»
Published since 2006
All journal materials are placed on the website
www.zqai.kz
Included in the list of publications of basic scientific results of dissertations on legal sciences (Order CCES MES RK №38 from 14.02.2022)

Editorial Council members

Sarpekov R.K. – c.j.s., Honored Worker of Kazakhstan (Astana, Kazakhstan) – (Chairman)
Abayeldinov E.M. – d.j.s. (Astana, Kazakhstan)
Abyzov R.M. – d.j.s. (Barnaul, Russian)
Belih V.S. – d.j.s. (Ekaterinburg, Russian)
Gubin E.P. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Melnik R.S. – d.j.s. (Astana, Kazakhstan)
Moiseev A.A. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Muromcev G.I. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Rahmetov S.M. – d.j.s. (Astana, Kazakhstan)
Malinovskiy V.A. – d.j.s. (Astana, Kazakhstan)
Unzila Shapak – d.j.s. (Astana, Kazakhstan)

Chief Editor

Dyussenov Ye.A. – c.j.s.

Editorial Board members

Azer Aliyev – PhD (Kiel, Germany)
Bainiyazova Z.S. – c.j.s. (Saratov, Russian)
Dzhangarashev R.M. – LLM (Astana, Kazakhstan)
Ismagulov K.Y. – c.j.s. (Astana, Kazakhstan)
Ishekov K.A. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Kazbayeva A.G. – c.j.s. (Astana, Kazakhstan)
Kiyazova A.Zh. – LLM (Astana, Kazakhstan)
Kulzhabayeva Zh.O. – c.j.s. (Astana, Kazakhstan)
Murzashev K.T. – (Astana, Kazakhstan)
Nurmagambetov R.G. – PhD (Chelyabinsk, Russian)
Primashv N.M. – c.j.s. (Astana, Kazakhstan)
Rakhimberdin K.H. – d.j.s. (Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan)
Salykova D.O. – (Astana, Kazakhstan)
Tegizbekova Zh.Ch. – c.j.s. (Bishkek, Kyrgyzstan)
Fink D.A. – c.j.s. (Astana, Kazakhstan)

Editor – **Koltubaeva G.B.**
Layout – **Tasirova A.S.**
Tel.: 8 (7172) 26-61-29

The certificate of registration of mass media №17761-G from 25.06.2019 from the Information Committee of the Ministry of Information and Communications of the Republic of Kazakhstan (Number and date of primary registration №6592-Zh.07.09.2005.)

Address: The Republic of Kazakhstan, 010000, Astana, Kabanbay-batyr ave., 19, block C, office 306, tel.: 8(7172) 26-61-22
www.zqai.kz, e-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Editorial11

Theory of State and law

V.M. SYRYKH, B.O. ALTYNBASSOV Materialistic theory of law about the mechanism of translation of law from possibility into reality..... 13

Constitutional and Administrative Law

A.B. BEKMAGAMBETOV, A.R. YENSEBAYEVA, A.T. ISMAGULOVA Current issues of improvement of the legislation of the Republic of Kazakhstan on compulsory social insurance against work-related accidents.....24

K.R. BALABIYEV, A.K. KURMANOVA The rule of law and order being the most important legal factor of the development of a national statehood in current reality33

G.A. KUINALIYEVA, S. ADILGAZY, M.N. ABISHEVA The place and significance of the Social code in the legal system of new Kazakhstan43

Civil and Civil Procedure Law

A.M. NURMAGAMBETOV, A.O. MAKRUISHIN New Kazakhstan and fair work.....52

S.K. IDRY SHEVA, T.V. KLIMOVA Non-profit organizations as subjects of corporate relations.....60

A. AMANGELDY Transferability of rights in the sphere of intellectual property72

V.T. KONUSOVA The category of fairness in the civil procedural legislation of the Republic of Kazakhstan81

L.K. YERKINBAYEVA, D.N. BEKEZHANOV, B. KALYMBEK Environmental information and its importance in the implementation of international environmental and legal cooperation of the Republic of Kazakhstan.....91

K. KOISHYBAIULY, D.Z. KOPBAYEV, A.B. BIDAYSHIYEVA Legal regulation of blockchain and cryptocurrency: challenges and prospects of token buying and their turnover in the Republic of Kazakhstan98

Criminal law and Criminal procedure

R.K. SARPEKOV Separate guarantees of ensuring the independence of judges, jurors and improving the efficiency of judicial activity108

A.N. AKHPANOV, L.K. KUSAINOVA Property surety as an independent criminal procedural measure of restraint.....122

E.N. KALIAKPEROVA Victim protection in criminal proceedings (Republic of Kazakhstan and UK).....132

S.S. KARZHAUBAYEV, A.K. ORAZBEKOVA On the issue of strengthening criminal law countermeasures shadow economy.....140

International law and Comparative law	
V.KH. SEITIMOVA Harmonization of international procedure standards: the idea of legal achievements or an unreachable ideal (by the example of the EAEU court)	148
L.B. BOGATYREVA, B.A. TAITORINA, A.M. SATPAYEVA International legal regulation of national health systems: the discourse of transformation in the conditions of the pandemic of infectious diseases	158
K.Zh. KUANDYKOV, M.K. ZHUSUPBEKOVA Concept and features of foreign economic transactions	168
R. MARHABA, ZH.T. SAIRAMBAEVA Comparative research on the arbitration mechanisms between China and Kazakhstan	177
A.A. NUKUSHEVA, G.T. BAYSALOVA, M.T. BEISENBAYEVA Legal regulation of the circulation and disposal of medical waste: China's experience and the possibility of its application in Kazakhstan	168
FU TING, K.ZH. ALTAYEVA Legal analysis of carbon tariffs – in terms of the article XX of the General tariffs and trade agreement in international trade	196
Legal monitoring	
K.E. ISMAGULOV, K.A. ISAEVA, ZH.Z. ZIYATOVA Problems of the efficiency of the Criminal procedure code	205
A.Zh. KIYAZOVA Legal bases of self-regulation of valuation activity in the Republic of Kazakhstan	214
From the lawmaking practice in the official language	
G.K. AKYLBEOVA, Z.K. ZHANGABYLOVA Industry terminology and terminology principles	224
Young researchers' tribune	
N.M. BERDYBAEV International university: concept, classification, development trends in scientific doctrine and mechanism of legal regulation	233
Z.N. AMANZHOLOVA Problems of the concept of «state of emergency»	243
A.R. KUMARBEOVA New Kazakhstan: main directions of constitutional reform	250
E.S. KUANDYKOVA State support in the field of agriculture in modern conditions: legal problems and prospects	258
The archive pages of the «Bulletin»	
A. M. AITUAROVA Returning to the scientific publication of PhD M.Zh. Kulikpaeva «International legal foundations of ensuring the right to privacy in the context of the development of digital technologies»	267
Bibliography	
RAKHIMBERDIN K.H. Criminal law: problems and paradigm of development (Review of M.R. Geta's monograph «Criminal Law: limits, objects and means of influence in the fight against crime in modern Russia». – Moscow: NORMA, 2016. – 316 p.)	276

ЖАҢА ҚАЗАҚСТАН ЖӘНЕ ӘДІЛЕТТІ ЕҢБЕК

Аманжол Магзумович Нұрмағамбетов

Заң ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы
Еуразия ұлттық университеті заң факультетінің азаматтық, еңбек
және экологиялық құқық кафедрасының меңгерушісі,
Астана қ., Қазақстан Республикасы, e-mail: amanzhol_nur@mail.ru,

Антон Олегович Макрушин¹

Заң ғылымдарының магистрі, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық
университеті заң факультетінің азаматтық, еңбек
және экологиялық құқық кафедрасының докторанты,
Астана қ., Қазақстан Республикасы, e-mail: makrushin.anton@hotmail.com

Аннотация. Мемлекет басшысы Қ.Қ. Тоқаевтың 2022 жылғы 16 наурыздағы «Жаңа Қазақстан: жаңару және жаңғырту жолы» Жолдауын орындау мақсатында республикалық референдумда «Қазақстан Республикасының Конституциясына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңы қабылданды, осы кезден бастап қоғам мен мемлекеттің барлық салаларында заңнамалық базаны жаңарту басталады.

Әлеуметтік-еңбек қатынастарын цифрландырудың белсенді процесі жағдайында әлеуметтік-еңбек қатынастары субъектілерінің азаматтардың конституциялық құқықтарын сақтауына кепілдік беру қажеттілігі туындайды.

Қазақстан Республикасының қолданыстағы еңбек заңнамасының Жаңа Әділетті Қазақстанның құрылуының саяси бағытына сәйкестігіне талдау жүргізу кезінде Қазақстан Республикасының Еңбек кодексінде (бұдан әрі – ҚР ЕК) «еңбек әділеттілігі» қағидатын бекіту қажеттілігі белгіленді, әлеуметтік-еңбек қатынастары субъектілерінің әділетті өзара қарым-қатынастарды жүзеге асыруының белгілі бір кепілдіктерін қамтамасыз ету қажеттілігі туралы тұжырымдар негізделді.

Осыған байланысты, жұмыста оны «Жаңа Әділетті Қазақстан» саяси бағытына сәйкестендіру жолымен Қазақстан Республикасының еңбек заңнамасын жаңғыртудың кейбір жолдары қаралды. Жүргізілген зерттеу негізінде еңбек әділеттілігі қағидатын бекіту, әлеуметтік-еңбек қатынастары субъектілерінің өзара қарым-қатынастарын жетілдіру бойынша бірқатар ұсыныстар дайындалды. Дайындалған ұсыныстар халықтың мемлекеттік билік органдарына ғана емес, Қазақстан Республикасындағы жұмыс берушілер мен кәсіптік одақтарға деген сенім деңгейін арттыруға және нығайтуға мүмкіндік береді.

Қазақстан Республикасының еңбек заңнамасының жүйесіне «еңбек әділеттілігі» қағидатын енгізу әлеуметтік-еңбек қатынастарының дамуына жағымды әсер етеді, өйткені бұл новелла субъектілерге моральдық өзін-өзі бақылауды жүзеге асыруға және өз міндеттерін орындауға әділ қарауға мүмкіндік береді, бұл өз кезегінде осы құқықтық қатынастарға қатысушылар тарапынан адалдық, парасаттылық және әділеттілік презумпциясын күшейтеді.

Түйін сөздер: Жаңа Қазақстан, әділеттілік, еңбек, еңбек қатынастары, цифрландыру, еңбек заңнамасының қағидаттары.

¹ Хат-хабарларға арналған автор

НОВЫЙ КАЗАХСТАН И СПРАВЕДЛИВЫЙ ТРУД

Нурмагамбетов Аманжол Магзумович

Доктор юридических наук, профессор, заведующий кафедрой гражданского, трудового и экологического права юридического факультета Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева, г. Астана, Республика Казахстан, e-mail: amanzhol_nur@mail.ru,

Макрушин Антон Олегович

Магистр юридических наук, докторант кафедры гражданского, трудового и экологического права юридического факультета Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева, г. Астана, Республика Казахстан, e-mail: makrushin.anton@hotmail.com

Аннотация. Во исполнение Послания Главы государства К.К. Токаева от 16 марта 2022 года «Новый Казахстан: Путь обновления и модернизации», на республиканском референдуме был принят Закон Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в Конституцию Республики Казахстан», с этого времени берет начало обновление законодательной базы во всех сферах общества и государства.

В условиях активного процесса цифровизации социально-трудовых отношений возникает потребность гарантирования соблюдения субъектами социально-трудовых отношений конституционных прав граждан.

При проведении анализа действующего трудового законодательства Республики Казахстан на соответствие политическому курсу построения Нового Справедливого Казахстана установлена необходимость закрепления в Трудовом Кодексе Республики Казахстан (далее – ТК РК) принципа «справедливость труда», обоснованы выводы о потребности обеспечения со стороны государства определенных гарантий осуществления субъектами социально-трудовых отношений справедливых взаимоотношений.

В этой связи в работе рассмотрены некоторые пути модернизации трудового законодательства Республики Казахстан путем приведения его в соответствие политическому курсу – «Новый Справедливый Казахстан». На основе проведенного исследования подготовлен ряд предложений по закреплению принципа справедливости труда, совершенствованию взаимоотношений субъектов социально-трудовых отношений. Подготовленные предложения позволят увеличить и укрепить уровень доверия народа не только к государственным органам власти, но и к работодателям и профессиональным союзам в Республике Казахстан.

Внедрение в систему трудового законодательства Республики Казахстан принципа «справедливость труда» окажет благоприятное воздействие на развитие социально-трудовых отношений, поскольку данная новелла позволит субъектам осуществлять нравственный самоконтроль и справедливо подходить исполнению своих обязанностей, что, в свою очередь, усилит презумпцию добросовестности, разумности и справедливости со стороны участников данных правоотношений.

Ключевые слова: Новый Казахстан, справедливость, труд, трудовые отношения, цифровизация, принципы трудового законодательства.

NEW KAZAKHSTAN AND FAIR WORK

Nurmagambetov Amazhol Magzumovich

Professor, LLD, Head of the Department of the Civil, Labour and Ecological Law of the Faculty of Law of the L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, the Republic of Kazakhstan, e-mail: amanzhol_nur@mail.ru,

Makrushin Anton Olegovich

Master of Legal Sciences, PhD student of the Department of Civil, Labour and Ecological Law of the Faculty of Law of the L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, the Republic of Kazakhstan, e-mail: makrushin.anton@hotmail.com

Abstract. In pursuance of the Address of the Head of State K.K. Tokayev dated March 16, 2022 «New Kazakhstan: the path of renewal and modernization», the Law of the Republic of Kazakhstan «On Amendments and additions to the Constitution of the Republic of Kazakhstan» was adopted at the republican referendum, from that time the renewal of the legislative base in all areas of society and the state begins.

In the conditions of the active process of digitalization of social-labour relations, there is a need to guarantee that the subjects of social-labour relations observe the constitutional rights of citizens.

When analyzing the current labour legislation of the Republic of Kazakhstan for compliance with the political course of building a New Fair Kazakhstan, the need to consolidate the principle of «fair work» in the Labour Code of the Republic of Kazakhstan (next – LC RK) was established, the conclusions about the need for the state to provide certain guarantees for the implementation of fair relationships by subjects of social-labour relations are substantiated.

In this regard, the article considers some ways to modernize the labour legislation of the Republic of Kazakhstan by bringing it into line with the political course – «New Fair Kazakhstan». Based on the conducted research, a number of proposals have been prepared to consolidate the principle of labour fairness, improve the relationship of subjects of social-labour relations. The prepared proposals will increase and strengthen the level of people's confidence not only in state authorities, but also in employers and trade unions in the Republic of Kazakhstan.

The introduction of the principle of «fair work» into the system of labour legislation of the Republic of Kazakhstan will have a beneficial effect on the development of social-labour relations, since this novel will allow subjects to exercise moral self-control and fairly approach the performance of their duties, which, in turn, will strengthen the presumption of good faith, reasonableness and fairness on the part of participants in these legal relations.

Keywords: New Kazakhstan, justice, labour, labour relations, digitalization, principles of labour legislation.

DOI: 10.52026/2788-5291_2023_72_1_52

Кіріспе

Қазақстан Республикасының Президенті Қ. Қ. Тоқаев Қазақстан халқына «Әділетті мемлекет. Біртұтас ұлт. Берекелі қоғам» Жолдауында жақын арада мемлекет бірінші кезекте барлық адамдар үшін мүмкіндіктер теңдігі мен әділдікті қамтамасыз ететініне ерекше назар аударды [1].

Әділеттілік-бұл адамның мәні мен онымен байланысты ажырамас құқықтар туралы белгілі бір түсініктерге сәйкес келетін тиіс туралы ұғымы [2, 650 б.].

Платонның мемлекет туралы диалогтарынан «әділеттілік» әр адамға құрмет ретінде ұсынылады [3, 104-115 б.]. Аристотельдің ілімдері бойынша жалпы әділеттіліктің жал-

пыға ортақ қасиеті жалпы-әлеуметтік игілік және жеке әділеттіліктің негізі, субъектілер арасындағы әлеуметтік қатынастардағы барлық міндеттемелердің негізі мен дұрыстығы ретінде көрінеді [4, 33 б.]. Әділеттілік-бұл әркімге өз еркімен беруге деген тұрақты және берік ерік [5, 15 б.]. Мемлекет үшін бейбітшілік пен әділеттілікті сақтау басты міндет болып табылады [6, 73 б.]. Сонымен қатар, академик С. З. Зиманов атап өткендей, ел мен халықтың тағдыры үшін әділеттілік ерекше маңызды, ал барлық жағынан әділеттілік қағидатын сақтау қоғамның дамуы мен мемлекеттің өркендеуінің маңызды шарты болып табылады [7].

Материалдар мен әдістер

Әділетті еңбек туралы мәселелерді зерттеу мақсатында Жаңа Қазақстанды құру призмасы арқылы әртүрлі философиялық, жалпы ғылыми және жеке құқықтық әдістер қолданылды. Құқықтық салыстырудың талдауы мен әдісі осы тақырып бойынша авторлардың көптеген көзқарастарын зерттеуге ықпал етеді, бұл ҚР ЕК жетілдіру бойынша ұсыныстарды негіздеуге мүмкіндік берді.

Негізгі ережелер

Талқылау

Әлеуметтік-еңбек қатынастарын реттеу теориясы мен практикасын зерттеу әлеуметтік-еңбек қатынастарының түбегейлі жаңа моделін қалыптастыруға қабілетті неғұрлым икемді құқықтық құралдарды енгізе отырып, оларды одан әрі реформалау қажеттілігін растайды².

Қазақстан ғылымында, шет елдердегідей, құқық қағидаттары құқықтық реттеу мазмұнының неғұрлым маңызды сипаттамаларын айқындайтын басшылық идеялар ретінде қарастырылады. Т. К. Бурбаев мемлекет мүдделері мен жеке тұлғаның мүдделерін тең құқықты қорғау әділеттілік, теңдік және адам қызметінің басқа да моральдық-адамгершілік қағидаттары Қазақстан халқының бірлігін қалыптастыру мен дамытудың басты факторларына айналатын жаңа деңгейдегі құқықтық мәдениеттің дамуына ықпал ететінін объективті түрде атап өтті [8].

А.У. Бейсеновамен келіспеуге болмайды, оның пікірінше, құқық қағидаттары табиғаты бойынша қоғамдық даму заңдылықтарын, қоғамның нормативтік реттеу қажеттіліктерін, сондай-ақ құқықтың нақты өмірлік жағдайларға әлеуметтік шарттылығы мен тәуелділігін көрсетеді, мемлекеттік органдардың барлық заң шығару, құқық қолдану, құқық қорғау қызметі үшін негізгі бағдар болып табылады. Бұл ретте мемлекеттің құқықтық жүйесінің тиімділігі мен тұрақтылығы тұтастай алғанда құқық қағидаттарының сақталу дәрежесіне байланысты [9, 138-139 б.].

Г.В. Мальцев атап өткендей, құқық қағидаттарының реттеуші рөлі олардың заңнамалық бекітілуімен тығыз байланысты [10, 681 б.]. Еңбек заңнамасы, Р. З. Лившиц белгілегендей, азаматтық және әкімшілік заңнаманың қағидаттары мен әдістерін синтездейді [11, 188 б.]. М. Қ. Сүлейменов атап өткен-

дей, еңбек құқығы саласы кешенді, өйткені ол жеке және қоғамдық бастамалардың бірлігін біріктіреді [12, 193 б.].

В.В. Сорокин құқық қағидаттары жүйесінде негізгі және негізгі емес қағидаларға баса назар аударылатынын атап көрсетеді. Негізгі қағидалар құқық қағидаттарының иерархиясында басым орын алады. Шындығында негізгілерге мыналар заңдылық, әділеттілік және мейірімділік қағидаттары жатады [13, 171 б.].

В.С. Нерсисянц құқықтық теңдік пен құқық қағидатының әмбебаптығы мен жалпыға бірдей маңыздылығы кеңістігінде еркін субъектілердің қоғамдық қатынастарының реттеушісі және қажетті нысаны ретінде құқықтық әділеттілік осы кеңістіктегі әділеттіліктің рөлі мен орны туралы барлық басқа талаптардың заңдылығы немесе заңсыздығы критерийі ретінде әрекет ететіндігін атап өтті. Әрқайсысына өз құқығын бере отырып, құқықтық әділеттілік мұны артықшылықтарды жоққа шығаратын және бостандықты бекітетін жалғыз мүмкін, жалпыға бірдей және бәріне тең етеді [14, 31 б.].

В.Н. Хропанюк әлеуметтік әділеттілік қағидаты құқықтың жалпы қағидаттарының қатарына жататынын айтады; моральдық-құқықтық мазмұны бар; жеке тұлғалардың қоғам өміріндегі, оның ішінде әлеуметтік-еңбек қатынастарындағы практикалық рөлі арасындағы сәйкестікті қамтамасыз етеді [15, 206-208 б.].

В.М. Лебедев еңбек құқығы қағидаттары деп қазіргі әлеуметтік-еңбек қатынастарымен шартталған нақты қағидаттарды түсіну керек, олар өз кезегінде жалпы әлемдік тенденциялар векторында дамиды және жұмыс берушінің, заң шығарушының, сондай-ақ еңбек құқығы ғылымының өкілдерінің құқықтық санасына әсер етеді [16, 89-90 б.].

Қазақстандық ғалым В.Н. Уваров еңбек заңнамасы қағидаттарының қызметтік рөлі маңызды теориялық және практикалық мәнге ие, мемлекеттің құқықтық саясатының басшылық идеяларына сәйкес әлеуметтік-еңбек қатынастары субъектілерінің мінез-құлқын бағыттау үшін бастапқы көзқарас және ресми бағдарлар ретінде көрінеді деген ұстанымды ұстанады [17, 40-43 б.].

А.К. Құсайынов пен Е.Н. Нұрғалиева еңбек құқығының қағидаттары әлеуметтік-ең-

² «Қазақстан Республикасының құқықтық саясатының 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2021 жылғы 15 қазандағы № 674 Жарлығы: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/U2100000674> (қаралған күні: 20.10.2022 ж.)

бек қатынастары субъектісінің құқықтары мен мүдделерін қорғау тетігін құруға ықпал етеді, сондай-ақ демократиялық әлеуметтік-құқықтық мемлекет құруда өте маңызды деген қорытындыға келді [18, 16 б.].

Еңбек қатынасы, В.С. Нерсисянның негізделген пікіріне сәйкес, өзінің маңызды құқықтық табиғаты бойынша өзара әрекеттесетін субъектілердің құқық (заң) нормасына формальды түрде тең қол жеткізуінің құқықтық қағидаты болып табылатын қатынас болып табылады, тек осы жағдайда ғана жұмыскер жеке тұлға ретінде жұмыс берушімен заңды тұлға ретінде тең дәрежеде өзара әрекеттесе алады және жұмыс берушінің жұмыскерге қарағанда анағұрлым жоғары абстрактілі құқықтық мәртебесі бар екенін ескере отырып, өз мүдделерін қорғаудың формальды-тең әдіспен [19, 252 б.].

Еңбек құқығы қағидаттарының мазмұнына қатысты ұтымды ұстанымды Ж.А. Хамзина білдірді. Біз еңбек құқығы қағидаттарын қоғамның дамуымен қатар негіздеу қажет екендігімен келісеміз; олар мемлекеттің әлеуметтік еңбек саласын дамыту мақсаттарына сәйкес келуі тиіс [20, 58 б.].

Қазақстандық және шетелдік ғалымдардың ұстанымдарын ескере отырып, біз қазақстандық еңбек заңнамасын «еңбек әділеттілігі» қағидатымен толықтыру мемлекетіміздің әлеуметтік маңызы бар және ауқымды өзгерістерінің бірі - Жаңа Әділетті Қазақстанды көрсетеді деп санаймыз.

Осылайша, «еңбек әділеттілігі» қағидаты әлеуметтік-еңбек қатынастары субъектілеріне айтарлықтай әсер етеді:

1) олардың мінез-құлқының моделін оң жағынан анықтайды – бір-біріне қатысты әділетсіз әрекеттерді болдырмауға ықпал етеді;

2) ҚР ЕК-нде бекітілген қағидаттардың рөлін арттырады, өйткені әділеттілік айқын көрсетілуі тиіс

3) субъектілердің заңды құқықтары мен мүдделерін қорғауға бағытталған әлеуметтік-еңбек қатынастарын құқықтық реттеу деңгейін арттырады;

4) субъектілер мүдделерінің неғұрлым тұрақты теңгерімін қалыптастырады

және әлеуметтік тұрақтылық пен қоғамдық келісімге жәрдемдеседі.

Нәтижелер

Халықаралық құжаттарда – Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясы, Экономикалық, әлеуметтік және мәдени құқықтар туралы халықаралық Пакті, Халықаралық Еңбек Ұйымының (ХЕҰ) «Еңбек саласындағы негізгі принциптер мен құқықтар туралы» декларациясы – әлеуметтік-еңбек қатынастарындағы әділеттіліктің негізгі рөлі көрсетілген, сондай-ақ әр адамның әділетті және қолайлы еңбек жағдайларына құқығы бекітілген.

Соңғы уақытта ХЕҰ әлемдік қоғамдастықтың назарын үздіксіз техникалық прогресс аясында әлеуметтік-еңбек қатынастарының терең өзгеруіне аударады³. 2019 жылдан бастап қазіргі уақытқа дейін көптеген классикалық құқықтық қатынастарды цифрландыру процесінде айтарлықтай серпіліс болды, заңнамалық база жаңғыртылды, бұл қазіргі заманның сұраныстарына жауап береді. Алайда, цифрландырудың әлеуметтік-еңбек қатынастарын дамытуда екінші кезектегі назар аудару керек, өйткені ол еңбек саласындағы қалыптасқан классикалық қатынастарды толықтырады. Өз кезегінде, біздің ойымызша, басымдықтарды цифрландыруға бағыттау әлеуметтік-еңбек қатынастарының объектісі мен пәнінен алыстауға әкелуі мүмкін. Сондықтан біз Жаңа Қазақстандағы Әділетті Еңбек ҚР ЕК-нде көзделген қағидаттар тізбесін кеңейту жолымен заңнамалық түрде қамтамасыз етілуіне тиіс екендігіне назар аударамыз.

ҚР ЕК-нің⁴ қолданыстағы редакциясында «еңбек әділеттілігі» қағидаты көзделмеген. Алайда, еңбек заңнамасының қалыптасу кезеңінде 2007 жылдан 2015 жылға дейін ҚР ЕК-нде⁵ қашықтан ұқсас қағида бекітілді.

«Еңбек әділеттілігі» қағидаты «ең төменгі жалақы мөлшерінен төмен емес еңбек үшін әділетті сыйақы алу құқығын қамтамасыз ету» қағидатымен салыстырғанда әлеуметтік маңызы бар мүдделердің неғұрлым кең ауқымын (оның ішінде әлеуметтік-еңбек қатынастарын цифрландыруды) қамтиды, ал оны ҚР ЕК-нде бекіту әлеуметтік-еңбек қа-

³ Халықаралық Еңбек Ұйымының еңбек саласының болашағы туралы жезу жылдық Декларациясы: www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@relconf/documents/meetingdocument/wcms_711674.pdf (қаралған күні: 24.11.2022 ж.)

⁴ Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 23 қарашадағы № 414-V Еңбек Кодексі (2022.18.11. берілген өзгерістер мен толықтырулармен): <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1500000414> (қаралған күні: 24.11.2022 ж.)

⁵ «Қазақстан Республикасының Еңбек кодексі» 2007 жылғы 15 мамырдағы № 251-III Қазақстан Республикасының Кодексі (2015.21.07. берілген өзгерістер мен толықтыруларымен) (күші жойылды): <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K070000251> (қаралған күні: 24.11.2022 ж.)

тынастары субъектілерінің заңды құқықтарының сақталуын қамтамасыз етеді.

Сонымен қатар, «еңбек әділеттілігі» қағидатына ұқсас қағидаттардың болуына немесе болмауына қатысты таяу шет елдердің еңбек заңнамасына салыстырмалы талдау жүргізу кезінде мыналар анықталды:

1) Қырғызстанда⁶, Түрікменстанда⁷ және Украинада⁸ мұндай қағида қарастырылмаған;

2) Беларусьте⁹, Ресейде¹⁰, Арменияда¹¹, Молдовада¹², Тәжікстанда¹³ және Өзбекстанда¹⁴ әділетті еңбек жағдайлары мен еңбегі үшін әділетті сыйақыға байланысты қағидаттар бекітілген;

3) Әзірбайжанда¹⁵, Моңғолияда¹⁶ және Қытайда¹⁷ «еңбек әділеттілігі қағидаты» тұжырымдамасына ұқсас еңбек қағидаттары бекітілген:

– Әзірбайжан Республикасының Еңбек кодексінде (2-бапта көрсетілген) әділеттілік пен заңның үстемдігін қамтамасыз ету арқылы мүдделерді қорғау қағидаты көзделген;

– Моңғолияның «Еңбек туралы» Заңында (5-бапта көрсетілген) еңбек қатынастарына қатысушылардың бір-біріне қатысты әділетсіз әрекеттер жасауына тыйым салу қарастырылған;

– Қытай Халық Республикасының «Еңбек туралы» Заңында (78-бапта көрсетілген) еңбек қатынастары тараптарының заңды құқықтары мен мүдделеріне кепілдік беру үшін, еңбек дауларын шешу кезінде белгілі бір қағидаттарды басшылыққа алу қажет

екендігі көрсетілген, олардың бірі – әділеттілік қағидаты.

Қорытынды

Адамзат көп жағдайда әлеуметтік мемлекеттің болу қажеттілігін түсінуге келген сияқты [21, 65 б.]. Құқықтың әлеуметтік негізінің шекараларын анықтауда біз еріксіз адамдардың қарым-қатынасы, өзара әрекеттесуі немесе өзара байланысы тұрғысынан сипатталған адамдардың іс-әрекеттеріне тап боламыз. Бұл әлеуметтік, әлеуметтік, әлеуметтілік, әлеуметтік құбылыстар, құқық, құқықтық өмірдің терең, белсенді-коммуникативті тамыры [22, 233 б.].

Әділетті еңбек халық үніне құлақ асатын мемлекеттің құрамдас бөлігі ретінде сипатталады. ҚР ЕК-нде еңбек әділеттілігі қағидатын бекіту халық сенімін күшейте алатын заңнамалық новеллаға айналады және жаңа Қазақстанды құрудың алғашқы құқықтық сатыларының бірі болады.

Еңбек әділеттілігі:

1) еңбек заңнамасының және Қазақстан Республикасының ұлттық біліктілік жүйесінің негізгі қағидаттарын нақтылау;

2) еңбекті ұйымдастыру және нормалау саласындағы мемлекеттік кепілдіктер институтын жетілдіру;

3) еңбекақы төлеу саласындағы мемлекеттік кепілдіктер институтын кеңейту арқылы білдіруге болады мүмкін.

ҚР ЕК-нің 4-бабында көрсетілген қағидаттарды қайта қарау, «еңбек әділеттілігі» қағидатымен толықтыру қажет деп санаймыз.

⁶ Қырғыз Республикасының 2004 жылғы 4 тамыздағы № 106 Еңбек кодексі (2022.06.06. берілген өзгерістер мен толықтыруларымен): https://continent-online.com/Document/?doc_id=30296269 (қаралған күні: 24.11.2022 ж.)

⁷ Түрікменстанның 2009 жылғы 18 сәуірдегі № 30-IV Еңбек кодексі (2022.24.07. өзгерістер мен толықтыруларымен): https://continent-online.com/Document/?doc_id=31348675 (қаралған күні: 24.11.2022 ж.)

⁸ Украинаның еңбек туралы заңдар кодексі (1971 жылғы 10 желтоқсандағы № 322-VIII Украина Кеңестік Социалистік Республикасының Заңымен бекітілген) (2022.19.11. берілген өзгерістер мен толықтыруларымен): https://continent-online.com/Document/?doc_id=30412508 (қаралған күні: 24.11.2022 ж.)

⁹ Беларусь Республикасының 1999 жылғы 26 шілдедегі № 296-3 Еңбек кодексі (2022.30.06. берілген өзгерістер мен толықтыруларымен): https://continent-online.com/Document/?doc_id=30414859 (қаралған күні: 24.11.2022 ж.)

¹⁰ Ресей Федерациясының 2001 жылғы 30 желтоқсандағы № 197-ФЗ Еңбек кодексі (2022.04.11. берілген өзгерістер мен толықтыруларымен): https://continent-online.com/Document/?doc_id=30396416 (қаралған күні: 24.11.2022 ж.)

¹¹ Армения Республикасының 2004 жылғы 09 қарашадағы Еңбек кодексі: <https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=62843> (қаралған күні: 24.11.2022 ж.)

¹² Молдова Республикасының 2003 жылғы 28 наурыздағы № 154-XV Еңбек кодексі (2022.28.07. берілген өзгерістер мен толықтыруларымен): https://continent-online.com/Document/?doc_id=30398053 (қаралған күні: 24.11.2022 ж.)

¹³ Тәжікстан Республикасының 2016 жылғы 23 шілдедегі № 1329 Еңбек кодексі (2022.19.07. берілген өзгерістер мен толықтыруларымен): https://continent-online.com/Document/?doc_id=31960488 (қаралған күні: 24.11.2022 ж.)

¹⁴ Өзбекстан Республикасының 1995 жылғы 21 желтоқсандағы Еңбек кодексі (2022.17.05. берілген өзгерістер мен толықтыруларымен): https://continent-online.com/Document/?doc_id=30421236 (қаралған күні: 24.11.2022 ж.)

¹⁵ Әзірбайжан Республикасының Еңбек кодексі (Әзірбайжан Республикасының 1999 жылғы 1 ақпандағы № 618-IQ Заңымен бекітілген) (2022.01.07. берілген өзгерістер мен толықтыруларымен): https://continent-online.com/Document/?doc_id=30420364 (қаралған күні: 24.11.2022 ж.)

¹⁶ Моңғолияның 2022 жылғы 01 қаңтардағы «Еңбек туралы» Заңы: <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=16230709635751> (қаралған күні: 24.11.2022 ж.)

¹⁷ Қытай Халық Республикасының 1994 жылғы 05 шілдедегі «Еңбек туралы» Заңы: http://www.gov.cn/banshi/2005-05/25/content_905.htm (қаралған күні: 24.11.2022 ж.)

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана «Справедливое государство. Единая нация. Благополучное общество» от 1 сентября 2022 года // Республиканская газета «Казахстанская правда», Выпуск №167 (29794) от 02 сентября 2022 года. – С. 1-4.
2. Философский энциклопедический словарь / Гл. редакция: Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов, – М.: Сов. Энциклопедия, 1983. – 840 с.
3. Платон. Сочинения в четырех томах. Т.3. Ч. 1. / Под общ.ред. А.Ф. Лосева и В.Ф. Асмуса; Пер. с древне-греч. – «Изд-во Олега Абышко», 2007. – 752 с.
4. Богданов Д.Е. Справедливость как основное начало гражданско-правовой ответственности в российском и зарубежном праве: монография. – Москва: Проспект, 2013. – 232 с.
5. Институции Юстиниана. Перевод с латинского / Под ред.: Кофанов Л.Л., Томсинов В.А.; пер.: Расснер Д. – М.: Зерцало, 1998. – 400 с.
6. Философия негіздері: Жоғары оқу орындары мен колледж студенттеріне арналған оқулық / Құраст. Ғабитов Т.Х., – Алматы: ЖШС «Лантар Трейд», 2019. – 337 б.
7. Нуртаев Р.Т. Об экстраполяции идей академика Зиманова С.З. на развитие юридической науки Казахстана // Научно-правовой журнал «Вестник Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан» Специальный выпуск, посвященный 100-летию доктора юридических наук, профессора, академика НАН РК, заслуженного деятеля науки С.З. Зиманова (1921-2011), 2021 – С. 118-133.
8. Бурбаев Т.К. Нравственное измерение права как основа единства казахстанского общества // ТӘУЕЛСІЗДІК, ИГІЛІК ПЕН БІРЛІКТІҢ 30 ЖЫЛЫ: ҚҰҚЫҚТЫҚ АСПЕКТІЛЕР: Қазақстан Республикасы тәуелсіздігінің 30 жылдығына арналған халықар.ғыл.-практ.конф. материалдары (2021 жылғы 26 қараша). = 30 ЛЕТ НЕЗАВИСИМОСТИ, БЛАГОПОЛУЧИЯ И ЕДИНСТВА: ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ: Матер.междунар.науч.-практ. конференции (26 ноября 2021 года), посвященной 30-летию независимости Республики Казахстан – Нұр-Сұлтан: «Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институты» ШЖҚ РМК, 2022. – 343 б. – қазақша, орысша. – С. 52-58.
9. Бейсенова А.У. Теория государства и права: Учебник – Алматы: Атамұра, 2006. – 392 с.
10. Мальцев Г.В. Социальные основания права – М.: Норма, 2007. – 800 с.
11. Лившиц Р.З. Теория права. Учебник – М.: Издательство БЕК, 1994 – 224 с.
12. Сулейменов М.К. Право как система. – М.: Статут, 2016. – 360 с.
13. Сорокин В.В. Теория права и государства: учебник. – Москва: Проспект, 2021. – 584 с.
14. Нерсесянц В.С. Философия права. Учебник для вузов. – М.: Издательская группа ИНФРА-М – НОРМА, 1997. – 652 с.
15. Хропанюк В.Н. Теория государства и права: учебник для высших учебных заведений / под ред. В.Г. Стрекозова – 4-е изд., испр. – М.: Издательство «Омега-Л», 2010. – 323 с.
16. Лебедев В.М. Философия трудового права: монография – Москва: Норма: ИНФРА-М, 2021. – 128 с.
17. Уваров В.Н., Уварова-Патенко Н.В. Трудовое право Республики Казахстан: Учебник. 3-е изд. – Алматы. 2019 – 720 с.
18. Кусаинов А.К., Нурғалиева Е.Н. Комментарий к Трудовому кодексу Республики Казахстан – Астана, 2016 – 364 с.
19. Нерсесян В.С. Современное право: теория и методология: монография / под ред. В.В. Лапаевой. – М.: Норма, 2012, – 304 с.
20. Хамзина Ж.А. Трудовое право Республики Казахстан. Общая и Особенная части: Учебник – Алматы: Жеті Жарғы, 2014. – 416 с.
21. Керимов А.Д. Государственная организация общественной жизнедеятельности: вопросы теории: монография – М.: Норма: ИНФРА-М, 2014. – 192 с.
22. Придворов Н.А., Трофимов В.В. Правообразование и правообразующие факторы в праве: монография – М.: Норма: ИНФРА-М, 2021. – 400 с.

REFERENCES

1. Poslanie Glavy gosudarstva Kasym-Zhomarta Tokaeva narodu Kazahstana «Spravedlivoe gosudarstvo. Edinaja nacija. Blagopoluchnoe obshhestvo» ot 1 sentjabrja 2022 goda // Respublikanskaja gazeta «Kazahstanskaja pravda», Vypusk №167 (29794) ot 02 sentjabrja 2022 goda. – S. 1-4.
2. Filosofskij jenciklopedicheskij slovar' / Gl. redakcija: L.F. Il'ichev, P.N. Fedoseev, S.M. Kovalev, V.G. Panov, – M.: Sov. Jenciklopedija, 1983. – 840 s.
3. Platon. Sochinenija v chetyreh tomah. T.3. Ch. 1. / Pod obshh.red. A.F. Loseva i V.F. Asmusa; Per. s drevne-grech. – «Izd-vo Olega Abyshko», 2007. – 752 s.
4. Bogdanov D.E. Spravedlivost' kak osnovnoe nachalo grazhdansko-pravovoj otvetstvennosti v rossijskom i zarubezhnom prave: monografija. – Moskva: Prospekt, 2013. – 232 s.
5. Institucii Justiniana. Perevod s latinskogo / Pod red.: Kofanov L.L., Tomsinov V.A.; per.: Rassner D. – M.: Zercalo, 1998. – 400 s.
6. Filosofija negizderi: Zhogary oku oryndary men kolledzh studentterine arnalgan okulyk / Kurast. Gabitov T.H., – Almaty: ZhShS «Lantar Trejd», 2019. – 337 b.
7. Nurtaev R.T. Ob jekstrapoljicii idej akademika Zimanova S.Z. na razvitie juridicheskoy nauki Kazahstana // Nauchno-pravovoj zhurnal «Vestnik Instituta zakonodatel'stva i pravovoj informacii Respubliki Kazahstan» Special'nyj vypusk, posvjashhennyj 100-letiju doktora juridicheskikh nauk, professora, akademika NAN RK, zasluzhennogo dejatelja nauki S.Z. Zimanova (1921-2011), 2021 – S. 118-133.
8. Burbaev T.K. Nравственное измерение права как основа единства казахстанского общества // 30 LET NEZAVISIMOSTI, BLAGOPOLUCHIJA I EDINSTVA: PRAVOVYE ASPEKTY: Mater.mezhdunar.nauch.-prakt. konferencii (26 nojabrja 2021 goda), posvjashhennoj 30-letiju nezavisimosti Respubliki Kazahstan – NurSultan: «Kazakstan Respublikasynyn Zannama zhane kukytkyk akparat instituty» ShZhK RMK, 2022. – 343 b. – kazaksha, oryssh. – S. 52-58.
9. Bejsenova A.U. Teorija gosudarstva i prava: Uchebnik – Almaty: Atamyr, 2006. – 392 s.
10. Mal'cev G.V. Social'nye osnovanija prava – M.: Norma, 2007. – 800 s.
11. Livshic R.Z. Teorija prava. Uchebnik – M.: Izdatel'stvo BEK, 1994 – 224 s.
12. Sulejmenov M.K. Pravo kak sistema. – M.: Statut, 2016. – 360 s.
13. Sorokin V.V. Teorija prava i gosudarstva: uchebnik. – Moskva: Prospekt, 2021. – 584 s.
14. Nersesjan V.S. Filosofija prava. Uchebnik dlja vuzov. – M.: Izdatel'skaja gruppa INFRA-M – NORMA, 1997. – 652 s.
15. Hropanjuk V.N. Teorija gosudarstva i prava: uchebnik dlja vysshih uchebnyh zavedenij / pod red. V.G. Strekozova – 4-e izd., ispr. – M.: Izdatel'stvo «Omega-L», 2010. – 323 s.
16. Lebedev V.M. Filosofija trudovogo prava: monografija – Moskva: Norma: INFRA-M, 2021. – 128 s.
17. Uvarov V.N., Uvarova-Patenko N.V. Trudovoe pravo Respubliki Kazahstan: Uchebnik. 3-e izd. – Almaty. 2019 – 720 s.
18. Kusainov A.K., Nurgalieva E.N. Kommentarij k Trudovomu kodeksu Respubliki Kazahstan – Astana, 2016 – 364 s.
19. Nersesjan V.S. Sovremennoe pravo: teorija i metodologija: monografija / pod red. V.V. Lapaevoj. – M.: Norma, 2012, – 304 s.
20. Hamzina Zh.A. Trudovoe pravo Respubliki Kazahstan. Obshhaja i Osobennaja chasti: Uchebnik – Almaty: Zheti Zharzy, 2014. – 416 s.
21. Kerimov A.D. Gosudarstvennaja organizacija obshhestvennoj zhiznedejatel'nosti: voprosy teorii: monografija – M.: Norma: INFRA-M, 2014. – 192 s.
22. Pridvorov N.A., Trofimov V.V. Pravoobrazovanie i pravoobrazujushhie faktory v prave: monografija – M.: Norma: INFRA-M, 2021. – 400 s.